

LA COL·LECTIVITAT DE L'ARGILAGA. UN INTENT DE COMUNIÓ COMUNISTA EN TEMPS DE GUERRA. DEL 1936 AL 1939

Marc Dalmau Vinyals

A en Paco, *In memoriam*

Va morir a l'Argilaga als 101 anys d'edat
l'11 de novembre de 2011.

1. Introducció

Aquest treball¹ ens ha permès conèixer millor les col·lectivitats que es van donar a començaments de la Guerra Civil Espanyola als pobles de l'Argilaga i la Secuita a través de tres documents principals: la relació de confiscacions enviades a la Generalitat pel Comitè de la Secuita, les actes de l'Ajuntament de la Secuita i la Causa General redactada pel règim franquista. El resultat ha estat un treball força extens però en aquest número només tractarem la col·lectivitat de l'Argilaga. En alguns apartats farem referència a la Secuita ja que l'Argilaga des de mitjans del segle XIX forma part del seu terme municipal.

Amb la col·lectivitat es crearen Comitès Revolucionaris que prengueren la justícia per la seva mà. Anaven armats i eren esperonats pels diferents partits polítics. Es van considerar culpables als terratinents de dreta i a l'església de la situació de les capes populars. Se'ls acusà de ser elements feixistes i d'anar en contra de la República, de desnonar a pagesos i obligar-los a votar als seus candidats. Per evitar les persecucions i represàlies molts van tenir que fugir.

¹ Hem consultat als següents arxius: Archivo Histórico Nacional (AHN), Arxiu Nacional de Catalunya (ANC), Arxiu Municipal de la Secuita (AMS), Centre d'Imatges de Tarragona (CIT) i Arxiu Històric de Tarragona (AHT). També hem consultat les següents hemeroteques: Hemeroteca Digital de la Vanguardia, Hemeroteca Digital de l'Ajuntament de Tarragona, Hemeroteca Digital de la Biblioteca Nacional d'Espanya, Biblioteca Virtual de Prensa Histórica i Arxiu de Revistes Catalanes Antigues (ARCA). També hem visitat la Biblioteca Pública de Tarragona i hem consultat l'Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC)

Amb els primers anys del Franquisme els acusadors passaren a convertir-se en acusats. Els membres dels sindicats i dels comitès revolucionaris van ser buscats i acusats de rojos i de difondre la propaganda marxista. Se'ls culpà d'expropiar propietats i destruir la propietat eclesiàstica. S'obriren expedients com la Causa General i s'iniciaren consells de guerra entre els principals sospitosos. Com a conseqüència molts van tenir que exiliar-se.

Al ser un tema tant recent de la Catalunya contemporània espero no ferir la sensibilitat de ningú, especialment de familiars dels inculpats, d'un bàndol o de l'altre, als quals voldria dedicar aquest treball de recerca. La història dels nostres avis està encara present; només cal passejar pels carrers i les places dels pobles per veure restes d'història en façanes o balconades; grans casals amb magatzems per guardar la collita, cases modestes per albergar als treballadors, cafès on es reunien els propietaris, locals sindicals de treballadors o sindicats dels grans terratinents.

Tot això conforma un gran trencaclosques que podem anar interpretant a través de la documentació que encara es conserva en els nostres ajuntaments o a través de la memòria dels nostres avis.

2. La II República Espanyola.² Una introducció històrica

La Segona República Espanyola fou un règim que va existir a Espanya entre el 14 d'abril de 1931 i l'1 d'abril de 1939. A les eleccions municipals del mes d'abril de 1933 es va donar un ascens dels partits de dreta tant a Catalunya com a la resta de l'Estat. Al novembre es produí l'esfondrament de socialistes i republicans, davant el fulgurant ascens de la CEDA. L'any 1934 va ser l'any més convuls de la República. L'esquerra es va tenir que unir per fer front a la centre dreta. Els enfrontaments entre extremistes dels dos bàndols es van multiplicar. El conflicte més greu va venir de la Llei de contractes de conreu aprovada pel Parlament Català. Era una reforma agrària amb la que es preveia l'accés a la terra de milers de pagesos. Finalment la llei va ser anul·lada pel Tribunal de Garanties Constitucionals. Al mes d'octubre Lluís Companys va proclamar l'Estat Català de la República Federal Espanyola sofrint una forta repressió, funesta per l'autogovern i autonomia del Principat.

Al 1936 el Govern de centre dreta va dimitir; sent la sentència de mort pel Govern dels Radicals i la CEDA. Les esquerres estaven eufòriques mentre la dreta encarava els comicis plens de dubtes. El 16 de febrer es va donar la victòria del Front Popular.

² Per més informació sobre aquest període a la Secuita consultar el treball "L'experiència republicana a la Secuita. 1931-1936" de Jordi Parral Garcia.

En Paco Masgoret de Ca Contijoch, mirant una fotografia de quan era jove [Fotografia: Marc Dalmau].

Es donà un esclat d'alegria i esperança entre les classes baixes i els treballadors. Però malgrat el canvi de govern, la situació del país no canvià. Fam, atur, ocupació de finques, robatoris i vagues revolucionaries. Hi hagué un enfrontament entre els elements més radicals dels dos bàndols, abonant-se el terreny pel Cop d'Estat del 18 de juliol de 1936. A causa de la guerra i per fer front a l'ascens del feixisme, a Catalunya la Generalitat creà el Comitè de Milícies Antifeixistes.

Jordi Parral Garcia en les conclusions del seu treball va dir: “La Secuita, malgrat ser un nucli rural mal comunicat durant el període republicà del 1932 al 1936, va conèixer els trasbalsos i les divisions polítiques que es van generalitzar a Catalunya com la resta de l'Estat... La consolidació de les dretes locals, especialment després dels Fets d'Octubre, i el seu triomf a les eleccions de febrer de 1936 els hi garantí un llarg període de preeminència social. I no fou fins a l'octubre del 1936 quan les noves disposicions de la Generalitat canviaren el Govern Municipal... L'esperança que va significar arreu la instauració de la República es va concretar en el cas de la Secuita en dos àmbits essencials de la vida de la població: la construcció d'una xarxa de conducció d'aigua potable, i en la millora del sistema educatiu”.³

³ Parral, Jordi 2006: “L'experiència republicana a la Secuita: 1931-1936” a La II República al Camp de Tarragona. Publicacions del Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona. 258.

A més a més del famós telegrama enviat per l'Ajuntament de la Secuita a la Generalitat de Catalunya al proclamar-se la II República, el Sindicat Agrícola de l'Argilaga també es va apressar a felicitar-la el 15 de maig de 1931: "Ens plau tramitar-li la nostra mes ferma adhesió a la República federal Española i d'una manera especial al Govern de la Generalitat de Cataluña. Visca la Generalitat Catalana. Visca la República Federal Española".⁴

Amb la proclamació de la II República es va dur a terme el canvi de la simbologia de molts ajuntaments. "El sábado la Unión Republicana de la Secuita verificará solemne acto para la colocación del retrato del presidente de la República española, don Niceto Alcalá Zamora, donativo del gobernador civil de la provincia".⁵ A la Secuita el 18 de maig de 1936 trobem el següent acord: "Adquirir una fotografia de el President de la República senyor Manuel Azaña tramesa per correu contra reembors per la Editorial Rivas, de Madrid, l'import de la qual es de set pessetes".⁶

Segons en Paco Masgoret Fort de Ca Contijoch de l'Argilaga: "*Amb la II República a l'Argilaga es va intentar crear una col·lectivitat. La CNT-AIT va confiscar els terrenys de cases com Ca Panard, Ca Domingo i Ca Dalmau. Però no va confiscar només els camps, també va confiscar les cases. A Ca Panard van confiscar 7.000 hectolitres de vi. Ca Domingo va portar una família de refugiats de Màlaga. Acabada la guerra els pares i la filla van tornar per veure la casa on havia nascut la nena. A l'església volien fer una Cooperativa i per això la van desmuntar a cops de pic per aprofitar el material. Quan van desmuntar l'església els retaules, els bancs i les imatges ja les havien cremat al carrer. Abans d'enderrocar l'església a la paret hi havia una pintada que deia Poble respecta l'edifici perquè és teu. Un dels homes del comitè era en Tapiés. També hi havia l'Orilla que després de la guerra marxà cap a França. Abans de que entressin els nacionals van marxar 8 famílies del poble que es van tenir que exiliar. Devien marxar gairebé 50 persones*".⁷

3. Dels fets d'octubre del 1934 al cop d'estat del juliol de 1936

La proclamació de l'Estat Català per Lluís Companys va portar a una dura repressió pel Govern. Es va suspendre l'autonomia de Catalunya i es decretà l'estat de guerra.

⁴ ANC1-818-T-8928. Documentació Institucional del President Francesc Macià. Arxiu Nacional de Catalunya.

⁵ *La Vanguardia*. 8-7-1932, 20.

⁶ Actes Ajuntament de la Secuita, 18-5-1936.

⁷ Va sortir una versió reduïda a "Revista Quatre. Ajuntament de la Secuita. Maig-Juny 2009. Número 0. 9-10" sense autoria. Va ser feta per l'autor d'aquest article. Agrair a en Paco, la seva dona Paula i el seu fill Josep el seu tacte i cortesia. Recordo molt entranyablement aquells dies. El 12 d'abril de 2009 en Paco va rebre junt a la seva esposa Paula la medalla del centenari de la Generalitat al Centre Cultural de l'Argilaga.

Es van tancar centres polítics i sindicals, es suprimiren i censuraren diaris, es destituïren ajuntaments i s'empresonaren milers de persones. La Llei de Contractes de Cultiu va ser anul·lada i es tramitaren desnonaments a rabassaires i masovers.

Segons Parral 2006, amb els fets d'octubre de 1934, l'Ajuntament de la Secuita no va ser destituït ja que hi governaven les dretes de la Lliga Catalana amb Josep Gras com alcalde. En les actes de l'Ajuntament no hi ha cap referència sobre els fets d'octubre i els empresonaments del terme. A causa d'aquells fets Josep Gras va intentar establir un lloc de la Guardia Civil al poble⁸ utilitzant els terrenys del contribuent Joan Solé Domingo al carrer Larraz de la Secuita; i en els terrenys coneguts vulgarment per "Les Eres", propietat de Pilar Larraz al camí de l'Argilaga.

Es van detenir quatre homes del municipi que van ser empresonats al vaixell Manuel Arnús.⁹ Eren tres de l'Argilaga —Antoni Dalmau Voltes, Artur Vila Bardina i Josep Martí Roigé— i un de la Secuita: Josep Domingo Solé. Tots ells eren membres d'ERC i de la Unió de Rabassaires.¹⁰ Segons Montserrat Duch a la Secuita es donaren 9 desnonaments.¹¹

Al febrer de 1936, la victòria del Front d'Esquerres a les eleccions legislatives va comportar l'amnistia dels detinguts d'octubre. També es van restaurar els ajuntaments destituïts i els centres republicans i catalanistes clausurats.¹²

A l'abril de 1936, la població de la Secuita era de 957 persones (452 de la Secuita, 236 de l'Argilaga, 149 de Vistabella, 86 de les Gunyoles i 34 dels altres nuclis dispersos).

Segons les memòries de Dolors Martí Domenech recopilades per Jordi Piqué:¹³ "Les eleccions generals del 16 de febrer de 1936 varen comportar el triomf dels partits d'esquerres i l'alliberament dels presos polítics, per la Dolors va significà la re-

⁸ Llibre Actes Ajuntament Secuita, 12-1-1935.

⁹ Segons Campos Terré el vaixell arribà a allotjar 900 detinguts, dels quals 150 foren condemnats, la resta foren absolts per un consell de guerra o els fou sobreseguda la causa. Els detinguts tenien entre 14 i 80 anys. No es permetia que hi arribés la premsa, la correspondència era violada, el menjar era pèssim i mal cuinat. La gent formava colles, gairebé sempre per pobles i, ajuntant el menjar es feia el menjar de tots. Les condicions de vida eren molt deficientes. Dues-centes persones tenien que encabir-se a les botigues en un espai de 100 metres quadrats. Les visites dels familiars eren molt restringides. 457 homes de les viles i pobles del Camp de Tarragona hi foren empresonats. Segons Campos Terré "els llaços més fermes i fecunds per tal d'abastar una unió d'esquerres pot assegurar-se que es filaren i s'estrenyeren al vaixell" (Duch 1994, 105-106).

¹⁰ PARRAL, Jordi 2006: L'experiència republicana a la Secuita: 1931-1936. Pàgina 255.

¹¹ Creiem que en l'estudi d'aquesta autora no hi són recollits els desnonaments que es donaren a l'Argilaga. De la mateixa manera quan parla dels empresonats al Manuel Arnús només documenta 1 empresonament a la Secuita i no menciona els altres 3 de l'Argilaga (Duch 1994 106-109).

¹² PARRAL, Jordi 2006: L'experiència republicana a la Secuita: 1931-1936. Pàgina 255.

¹³ PIQUÉ, Jordi 2003: Dolors Martí i Domenech: l'única dona que exercí un càrrec polític a Tarragona durant la guerra civil. Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona. Tarragona. 171-198.

cuperació de la il·lusió i de l'esperança. L'única socialista que vivia a Renau es dirigí a Tarragona, anà a la Casa del Poble i va abraçar-se amb molts dels seus amics. Com recordaria trenta anys després “ese día fue una gran expansión de los espíritus que se comprenden”.

4. Del cop d'estat del 19 de juliol de 1936 al 15 de gener de 1939

Al 19 de juliol de 1936 l'exèrcit es revoltà a Àfrica. A Catalunya es va donar un esclat revolucionari i es crearen comitès. Segons la Causa General el 19 de juliol els patriotes de la població esperaven armes i ordres per afegir-se al moviment, però no les van rebre. Els elements de l'ordre es van sumar al moviment nacional “*de una manera espiritual*” ja que no tenien armes.¹⁴

Segons les memòries de Dolors Martí i Domenech recopilades per Jordi Piqué:¹⁵ “Els dies 18, 19 i 20 de juliol de 1936, tot el centre d'atenció de Renau es concentrà en la única ràdio del poble, instal·lada al cafè. L'ambient era tens i enrarit. Tanmateix, quan ja era evident que els militars rebels havien estat derrotats a Catalunya i quan des del turó on es situa Renau es veia com fumejava l'església del poble veí de l'Argilaga, Dolors recorda com un grup d'homes s'adreçà a ella per tal de que, com a esquerrana, els protegís si apareixia algun escamot revolucionari”. L'autor continua dient: “El dia 21, un camió amb homes armats de Tarragona i acompanyats per tres veïns de l'Argilaga arribaren al poble. Dolors Martí va sortir a rebre'ls amb bona part de la gent del poble, tots amb un braçalet de color roig al braç. Els objectes de culte foren cremats en una foguera, però l'església fou respectada i ningú fou detingut ni patí cap agressió”.

Entre finals de juliol i el mes d'agost es van crear els comitès de milícies antifeixistes. La primera i última sessió de l'Ajuntament de la Secuita va ser el 20 de juliol. Fins a l'octubre del 1936 van representar el poder real de la població però en aquesta data els seus membres van ser absorbits pel nou ajuntament. Davant el perill d'una guerra, el comitè va ultrapassar les competències pròpies del consistori i va dur a terme la confiscació de les finques urbanes i rústiques dels terratinents de dreita i de l'església. Hi havia un clima d'odi a causa de la repressió produïda després dels fets d'octubre del 1934 i els posteriors desnonaments de pagesos.

¹⁴ Hem trobat al document a l'AHN dintre de la Fiscalía del Tribunal Supremo. FC-CAUSA_ GENERAL, 1447, Exp.27.

¹⁵ PIQUÉ, Jordi 2003: Dolors Martí i Doménech: l'única dona que exercí un càrrec polític a Tarragona durant la guerra civil. Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona. Tarragona. 171-198

Altar Major de l'Església de l'Argilaga dedicat a Sant Roc, destruït durant la Guerra [Col·lecció Associació Cultural l'Argilaga].

Del dia 22 de juliol de 1936 a finals de mes es registrà l'acció iconoclasta contra la religió catòlica. Incendis que afectaren parcialment les esglésies de l'Argilaga, Vistabella i de la Secuita.¹⁶

Paral·lelament a la expropiació de la propietat urbana es va donar la confiscació de les finques de terra. Segons paraules de Jordi Piqué *"Enmig de l'eufòria revolucionària, l'impacte visual d'aquesta nova situació havia de cursar un efecte espectacular en la consciència de les classes populars. El capgirament del urbanisme classista, si més no en el seu aspecte extern, començava a ser una realitat i el lliure accés esvaïa el misteri que contenia la casa del senyor"*.¹⁷

Al llibre d'actes de l'Ajuntament de la Secuita, en data del 21 d'octubre de 1936, es declarà integrat el nou ajuntament pels següents membres.¹⁸

¹⁶ PIQUÉ, Jordi 1998: *La crisi de la reraguarda. Revolució i guerra civil a Tarragona (1936-1939)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 128.

¹⁷ PIQUÉ, Jordi 1998: *La crisi de la reraguarda. Revolució i guerra civil a Tarragona (1936-1939)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 353.

¹⁸ Llibre Actes Ajuntament Secuita Secuita, 21-10.-1936.

Conseller	Filiació	Càrrec
Pere Coll Fortuny	UdR	Alcalde
Antoni Rocamora Mir	PSUC	Alcalde segon
Emili Rovira	ERC	Regidor
Joan Solé Estil·les	ERC	Regidor
Serafí Mallafré, Vallvé	ERC	Regidor
Pau Ferré Brullas	CNT	Regidor
Antoni Martí Rocamora	CNT	Regidor
Josep Pons Riqué	CNT	Regidor
Joan Cordellà	PSUC	Regidor
Josep Gils Gils	POUM	Regidor
Gabriel Brunet Solé	ACR	Regidor

Hi veiem un domini d'ERC i la CNT amb tres representants de cada bloc, seguit del PSUC amb 2 representants; finalment trobem el POUM, la UdR i ACR amb un representant per cada partit. En les eleccions sortí elegit Pere Coll per 11 vots i Antoni Rocamora amb 11 vots com a alcalde segon. Però Pere Coll va dimitir poc després (el 2 de novembre de 1936) per haver estat baixa com a membre de la Unió de Rabassaires, que era la entitat que representava. El va substituir Antoni Rocamora, l'alcalde segon. Antoni Coll es va adherir al PSUC i va ser novament reelegit el 12 de novembre per 10 vots a favor.

En aquest període trobem com alcaldes a Pere Coll Fortuny, Antoni Rocamora i Joan B. Martorell. L'últim alcalde republicà de la Secuita va ser Joan Martí Salort qui va rebre el càrrec el 9 de gener de 1939. Aquesta és l'última acta¹⁹ escrita en català amb el segell de l'Ajuntament de la Secuita, les quatre barres catalanes i el segell de la República. La primera acta del règim franquista és del 19 de gener de 1939.²⁰ En ella ja apareix l'escut de Franco i el segell del "Ayuntamiento de la Secuita" amb simbologia religiosa.

Segons l'entrevista feta a en Paco Masgoret Fort de Ca Contijoch de l'Argilaga: *"A l'Argilaga el 15 de gener de 1939 van entrar els nacionals amb la bandera. La columna que baixava de Lleida va sortir de Valls a les 9:00 del matí i va arribar a les 11:00 a l'Argilaga. La gent cridava "Ja arriben!!! Ja arriben!!!". Les forces de Franco van aplaudir perquè estaven cansades de la República i de la Guerra. Van arribar amb rucs i cavalls. Es van tro-*

¹⁹ Llibre Actes Ajuntament Secuita, 9-1-1939.

²⁰ Llibre Actes Ajuntament Secuita, 19-1-1939.

bar amb un cotxe amb un carabiner republicà. Quan va fer el gest de treure la pistola li van disparar. Li van treure la jaqueta i el rellotge i el van enterrar al cementiri de l'Argilaga. A part d'aquest no hi va haver cap altre mort. Als presoners els portaven a Tarragona a la presó de Pilat i a les Carmelites. Després d'entrar Franco vaig anar a Renau amb el germà de la Modesta i ens vam trobar amb una companyia de soldats que buscava un lloc per descansar. Ens van dir "Volem pa i justícia". Aleshores l'alcalde de Renau, en Joan Dalmau Mañé²¹ els va indicar les escoles. Vam veure un noi amb la boca plena de sang que muntava un cavall i que venia del front del Gaià. Vam tornar a l'Argilaga amb bicicleta i pel camí ens vam trobar una altra companyia que arribava del front de l'Ebre".²²

Propaganda política de la UGT [www.josepsubirats.com].

5. La Col·lectivitat Agrària de l'Argilaga

A començament de la guerra a l'Argilaga i a la Secuita es van fer mítings propagandístics de la CNT i la UGT per intentar canalitzar el procés revolucionari i formar sindicats. "La Federación Local de Sindicatos Únicos de Tarragona, de acuerdo con el Comité Regional de Cataluña, viendo la imprescindible necesidad de estructurar

²¹ Ascendent de l'autor. Avi patern.

²² Veure nota a peu de pàgina número 3.

y organizar a los trabajadores de Tarragona y su provincia, el Comité Regional mandó dos delegados, Delfín Badia y Martínez Novella, para que hiciesen propaganda ideológica, sindical y revolucionaria, organizando Sindicatos en toda la provincia.... La propaganda empezó el día 22 del próximo pasado mes... en todos los pueblos que por primera vez se escuchaba la voz de la CNT, ésta fué acogida con el mayor entusiasmo”.²³ A l’Argilaga tenim un altre notícia recollida a la Vanguardia: “A cargo de la CNT, tuvo lugar en Argilaga un mitin de orientación sindical, en el que tomaron parte los militantes Novella i Badía”.²⁴

Tenim el parlament recollit a la noticia del Diari de Tarragona titulada “L’actuació de la CNT a les comarques. Mítin d’Orientació sindical celebrat al poble d’Argilaga”. En ella es recull el discurs fet per la CNT al poble. Entre altres coses va dir: “Al dirigiros por primera vez la palabra no viene a pedirnos ni a prometeros nada, al contrario de lo que hacen siempre los políticos. Lo que tengáis de hoy en adelante os lo habéis de ganar por vuestras propias iniciativas, unidos bajo nuestra *bandera*”. Després va parlar el company Novella dient entre altres coses “Mientras el pueblo agoniza, ellos se hacen construir palacios y viven entre el lujo y la opulencia, llegando su infamia hasta deshonar a las mujeres e hijas de los trabajadores. Cada vez que el pueblo intenta un nuevo avance y se levanta para dar un paso de civilización, ellos se levantan contra él y lo aplastan sin compasión ni humanidad”: Va cloure el seu parlament tot demanant l’ajuda del poble “Yo pido a este pueblo su apoyo para seguir triunfando y terminar definitivamente con la opresión porque vale más morir en la lucha que morir siendo esclavos”.²⁵

²³ *Solidaridad Obrera*. 23-9-1936, 1.

²⁴ *La Vanguardia*. 30-8-1936, 6.

²⁵ *Diari de Tarragona* 29-8-1936, 3. Creiem interessant recollir en aquesta nota el parlament de la CNT a l’Argilaga. “Preside el compañero de la Federación local de Tarragona, el que les dirige la palabra unos momentos y hace la presentación de los demás oradores. Dice, entre otras cosas: La C.N.T., al dirigirse por vez primera la palabra no viene a pedirnos ni a prometeros nada, al contrario de lo que hacen siempre los políticos. Lo que tengáis de hoy en adelante os lo habéis de ganar por vuestras propias iniciativas, unidos bajo nuestra bandera. Sigue exponiéndoles el por que les interesa ingresar en nuestra organización, explicándoles lo que la C.N.T. es y lo que dentro de ella pueden conseguir, teniendo en cuenta la ventaja que representa el que en toda la Comarca de Tarragona al celebrar actos como éste, todos han respondido y con un entusiasmo inexplicable se han adherido a la C.N.T. con unanimidad. HABLA EL COMPAÑERO NOVELLA DEL R.B. Hace la exposición de la labor tan importante que realiza el labrador, le pone en el lugar que debe ocupar en la economía del pueblo, considerándole como es en realidad, un artista que es en su trabajo y sin embargo el trabajador del campo a pesar de que sobre sus hombros sostiene la economía y el estado ha estado considerado como una piltrafa y si en alguna ocasión quiso levantarse contra la tiranía se le pisoteó y destruyó el corazón por los soberbios militares y el clero infame y caciquil. Expone el principio de la nobleza española y su origen y nos hace referencia de actos realizados por reyes y grandes hombres, que después de deshonar a los trabajadores les concedían títulos para cubrir con esto las apariencias y cubrir la bandera de San Marcos que les había puesto aquella noche. Del brazo con ellos va la Iglesia avanzando e imponiendo su voluntad y anti-civilización, hasta llegar al dominio absoluto de la nación, imponiendo por la fuerza su voluntad y el crimen de su iniqui-

L'actuació de la C. N. T. a les comarques
Mítinq d'Orientació sindical
celebrat al poble d'Argilaga

Notícia del míting de la CNT celebrat al poble d'Argilaga [*Diari de Tarragona* 29-8-1936, 2].

Les confiscacions en els pobles de l'Argilaga i la Secuita apareixen detallades en les relacions enviades pels ajuntaments al Comitè d'Apropiacions del Departament de Justícia de la Generalitat al novembre de 1936.²⁶ Paral·lelament a les confiscacions de la propietat urbana es va donar una confiscació de les finques dels propietaris absents, fugits o detinguts. El 30 de desembre de 1936²⁷ l'ajuntament escrivia a la Secretaria General del Comitè Comarcal de la UGT: "També tenim establerta una Secció de Col·lectivització de Terres, la qual es regeix pels Estatus dels quals us adjuntem còpia. No hem omplert el formulari de la Conselleria d'Agricultura per no tenir-ne cap exemplar i haver estat organitzada la Col·lectivització de Terres amb posterioritat...". El 3 de maig de

sición, de la que no quiero hablar porque esto de infame que es, no se puede ni recordar. Mientras el pueblo agoniza, ellos se hacen construir palacios y viven entre el lujo y la opulencia, llegando su infamia hasta deshonar a las mujeres e hijas de los trabajadores. Cada vez que el pueblo intenta un nuevo avance y se levanta para dar un paso de civilización, ellos se levantan contra él y lo aplastan sin compasión ni humanidad. Pero no pueden impedir que nazcan unos hombres como Max y Bakunin, que empiezan a luchar y formar organizaciones que empiezan a funcionar con la 1.ª Internacional allá sobre el año 72 en Madrid, Barcelona y Valencia, la que es perseguida con ahinco para destruirla, porque se les va de la mano el poderío ante el empuje que toma nuestra brillante Confederación Nacional del Trabajo. Expone el principio de todas las guerras, las que califica como defensa para el sostén de la burguesía y objeto de persecución y aplastamiento del trabajador al que arrastran a ellas, pero la C.N.T. sigue triunfante su camino por encima de las dictaduras y persecuciones de las que sale siempre con más energía e ímpetu haciendo ver al pueblo su doctrina y con hechos infiltrarle su fe de hombres libres y humanos. Una prueba palpable la tenemos en el movimiento actual. La burguesía ve que se le va de las manos el poder y no repara el clero vil y la militarada soberbia, de la mano con ellos, en darnos la batalla cometiendo toda clase de atropellos e infamias contra nosotros, contra un pueblo que quiere ser libre y humano y que ellos, repito, quieren ahogar en sangre para seguir temiendo esclavos blancos y negros. Yo pido a este pueblo su apoyo para seguir triunfando y terminar definitivamente con la opresión porque vale más morir en la lucha que vivir siendo esclavos. HABLA EL COMPAÑERO BADIA. Empieza explicando el principio del movimiento actual y la labor que está realizando la C.N.T. y la F.A.I."

²⁶ Trobem el document al "Centro Documental de la Memoria Histórica. Delegación Nacional de Servicios Documentales de la Presidencia del Gobierno". PS-BARCELONA_GENERALITAT, 210,3. També trobem el trobem a l'Arxiu Nacional de Catalunya al fons de la Generalitat de Catalunya (Segona República). ANC1-1-T-6872.

²⁷ ANC. ANC1-886-T-7601.

1937²⁸ el Comitè General de la UGT al Baix Camp escrivia al company de la UGT de Tarragona tot dient: “Fins mi arriben noves de que el poble de Secuita passen algunes anomalies que podrien fer-vos perdre l’hegemonia sindical que exercim en aquella localitat. Sembla que l’alcalde d’aquella vila, dirigent de la UGT, han comès una sèrie d’atropells...sembla que es deriva la conseqüència de que la CNT tindrà tots els militants que avui encara són nostres”.

Segons Jordi Piqué “Malgrat l’heterogeneïtat d’aquestes col·lectivitats, constituïdes tant per la UGT com per la CNT —no hem trobat cap cas de col·lectivització conjunta— pensem que en elles no s’aplicava un comunisme llibertari en un sentit estricte, sinó que més aviat consistia en el repartiment entre els jornalers sense terra i els parcers més pobres, els quals les conreaven en un règim d’explotació familiar i en una mena de possessió tàcita de la terra que s’acostava a l’usdefruit perpetu. Això sí, es compartien els utensilis, la maquinària, els magatzems i els adobs”.²⁹

6. El Sindicat Únic de Treballadors de la Terra CNT-AIT de l’Argilaga

El Sindicat Únic de Treballadors de la Terra CNT de l’Argilaga «arran del moviment del 19 de juliol de 1936 per mitjà dels seus membres “que figuraven al Comitè Antifeixista d’aquesta població” prengueren els béns de cinc propietaris. Tots aquests béns van passar a formar part de la “Col·lectivitat Agrària de l’Argilaga” la qual “cuida de l’explotació de les terres que també foren preses als propietaris, puig que en els susdits edificis es troben els útils, maquinària, magatzems i cellers precisos per el conreu i verema i demès treballs a realitzar”.

Els propietaris expropiats de l’Argilaga també seran inculpats d’haver assistit a l’acte organitzat per Gil Robles a El Escorial i haver desnonat diversos rabassaires l’any 1935. Gil Robles va parlar a les joventuts del Front Popular a la llonja de l’Escorial a l’abril de 1934. En aquells moments s’estava donant un efecte de compensació. Els afectats per les confiscacions provocaven desnonaments entre els rabassaires.

Segons Piqué 1998 el Sindicat Únic de Treballadors de la Terra CNT-AIT que comptava amb 80 afiliats, va constituir una col·lectivitat agrícola que va aplegar les 200 hectàrees i les 28 àrees que corresponien a 11 finques rústiques preses a quatre propietaris. Les terres es dedicaven bàsicament al conreu de la vinya, les garrofes i l’olivera, alternant secà i regadiu, amb una extensió dedicada a sembrar i una part de bosc i garriga. A més de les finques la Col·lectivitat de l’Argilaga també comptà amb

²⁸ ANC. ANC1-886-T-7602.

²⁹ PIQUÉ, Jordi 1998: *La crisi de la reraguarda. Revolució i guerra civil a Tarragona (1936-1939)*. Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 374.

Cases confiscades a l'Argilaga. 1. Ca Domingo. 2. El Xalet. 3. Cala Gaspana. 4. Ca Dalmau de Dalt. 5. Ca Panard [Fotografies: Marc Dalmau].

2 masos, 2 magatzems, maquinària agrícola i sacs de sofre.³⁰ Les terres foren confiscades entre el 7 i el 19 d'agost de 1936.³¹

En Joan Teixidó Tàpies va ser un personatge popular que va formar part del comitè de la CNT. Va néixer el 27 de maig de 1926. Sembla ser que va morir del tifus mentre estava fent el servei militar quan tenia poc més de 20 anys. Va ser enterrat al cementiri de Lleida.³² També hi havia Antoni Martí Padró, Josep Pous Riqué, Antoni

³⁰ PIQUÉ, Jordi 1998: *La crisi de la reraguarda. Revolució i guerra civil a Tarragona (1936-1939)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 373.

³¹ Veure el treball citat de Jordi Piqué on aporta la referència GEN. 210/3 10-14 de l'Arxiu Històric Nacional de Salamanca (Piqué 1998, 373). Veure també el treball d'Albert Manent (Manent 2006, 204-208).

³² Apareix en el recull de la relació nominal proporcionada pel govern militar de Lleida al Governador civil, del personal "que fué enterrado en el Cementerio de esta localidad, según datos facilitados por el Hospital Militar de esta Plaza y cuyos restos están en fosa común, según manifestaciones de un empleado del Cementerio". En realitat, però, a la llista hi figuren soldats, legionaris, presoners i paisans, presumiblement morts a l'hospital i enterrats en la mateixa fossa, tots ells anotats com traslladats, el 1965, al Valle de los Caídos. Però en l'ofici que acompanyava l'esmentada relació es parla només de "personal militar, fallecidos en campaña y con posterioridad, inhumados en el Cementerio Municipal (<http://www.victimescuerracivilfranquisme.udl.cat>).

Monedes de la Col·lectivitat de l'Argilaga.

Oliva Segura.³³ Però qui va formar la col·lectivitat de l'Argilaga va ser Pau Farré Brulles, de Ca l'Orilla, que després de la guerra s'hagué d'exiliar a França, amb la dona, quatre fills i la germana del pare.

La col·lectivitat de l'Argilaga va crear, en una data incerta del 1937, moneda de 25 i 50 cèntims de llautó i 1 pesseta de coure. Mesuraven entre 24 i 25 mm de diàmetre. Van ser encunyades per les dues cares. Porten a l'anvers la contramarca invertida d'un cap egipci i el nom de l'entitat "Col·lectivitat d'Argilaga". Les monedes de 25 cèntims el valor està escrit en castellà i en relleu. Segons Turró 1982 "es pot suposar que l'import total dels signes monetaris emesos a l'Argilaga podria ésser aproximadament d'unes 2.000 pessetes".³⁴

A l'Argilaga al 1936 hi havia els següents propietaris: Antoni Giné Parés, Benigne Dalmau, la vidua de Joan Dalmau Vives, Josep Mañé, Lluís Ballester, Salvador Dalmau Rossell, Joan Martí Roig de la Masó, Josep Maria Domingo, Joan Ferré Pié, Josep Saigí Vidal, Joaquim Martí i Pau Gils, Francesc Martí i Pau Armengol de Renau. Els propietaris i les cases confiscades van ser 5.³⁵ Aquestes cases es coneixen com Ca Domingo, el Xalet, Cala Gaspana, Ca Dalmau de Dalt i Ca Panard.

³³ PIQUÉ, Jordi: *La crisi de la reraguarda*, p. 373, Nota 114.

³⁴ TURRO, Antoni 1982: El paper moneda català i altres signes monetaris: emissions de la guerra 1936-1939. Catàleg general històric-descriptiu. L'Avenç. 563. En algunes cases de subhastes es poden trobar algunes variants sense el cap egipci i algunes variants de 2 pessetes

³⁵ PIQUÉ, Jordi: *La crisi de la reraguarda*, p. 370.

6.1. Les propietats de Francesca Coll Martí i el seu fill Josep Maria Domingo.

Francesca Coll Martí³⁶ i el seu fill Josep Maria Domingo Coll eren “considerats com a perillosos pel règim per l’actuació que ja des d’anys han desenvolupat en aquest poble”. A les actes de l’Argilaga les acusacions d’alguns expropiats es remunten a l’any 1921 quan Josep Maria Domingo Coll feia d’alcalde i va fer “fracassar una vaga voluntàriament organitzada pels treballadors per protestar dels abusos de que eren objecte, utilitzant per a tal fi la Guardia Civil i fent tota mena d’amenaces”. Segons el document durant els fets del 6 d’octubre Josep Maria Domingo va anar amb el seu cotxe a cercar a la Guàrdia Civil per detenir a un afiliat de la Unió de Rabassaires de Catalunya, el qual va ésser maltractat, detingut i empresonat al vaixell de Tarragona que feien servir de presó. Josep Maria Domingo Coll també va treure al carrer dos treballadors seus pel sol fet de pertànyer a la Unió de Rabassaires de Catalunya, un dels quals feia 14 anys que hi treballava, al·legant davant del Jurat que no disposava de recursos per satisfer els jornals.

Fotografia del propietari Josep Maria Domingo Coll (al centre de la fotografia) esmorzant amb uns amics [Col·lecció Associació Cultural de l’Argilaga].

³⁶ Es diu d’aquesta dona que era una dona molt forta. Que va tenir 8 fills (5 homes i 3 dones) i a la nit se n’anava al Cafè a jugar a cartes amb els homes on fumava i bebia. També anava al camp a manar als jornalers i a repartir les feines que s’havien d’anar fent. Va morir el 23 d’agost de 1938 a l’Argilaga.

Seguin el document, després del 6 d'octubre llogà altres treballadors que havia pogut aconseguir que votessin les dretes. I assistí a l'acte organitzat per Gil Robles a l'Escorial. Durant les eleccions “feia intensa propaganda i coaccionava tant com podia per tal de sabotejar la República, anant també amb el seu auto a cercar gent per a que votessin les dretes”.

Curiosament aquests propietaris no apareixen en la “Relació de les apropiacions efectuades per les organitzacions polítiques, sindicals, etc” dirigit a la Generalitat de Catalunya i firmat el dia 21 de novembre de 1936 per Pere Coll.

Es confiscà una casa situada al carrer Nou, número 29 i una casa amb el seu hort al darrera situada a la plaça Prat de la Riba, número 18.

També es confiscà 668 kg d'amoníac. Ho veiem en una nota en el llibre d'actes de l'Ajuntament de la Secuita de 1936. “Els companys consellers de l'Argilaga donen compte d'haver-se confiscat de 668 quilos d'amoníac que tenia el propietari Josep Maria Domingo Coll, i que l'import corresponent serà destinat a obres benèfiques de l'Ajuntament, com per exemple el sosteniment dels nens refugiats de Madrid. Per unanimitat s'aprova la referida confiscació”.

6.2. Les propietats de Benigne Dalmau Fortuny

Benigne Dalmau Fortuny era “un dels més destacats elements de dreta de la província de Tarragona i de declarada tendència feixista”. Benigne Dalmau Fortuny, fugí a l'estranger per al·ludir les responsabilitats. Segons el document a finals de juliol de 1936 pujà una camioneta de Guàrdies d'Assalt que practicaren un registre a casa seva, trobant diverses armes i municions en abundància. Després del 6 d'octubre efectuà diversos llançaments de la terra dels seus mitgers per que formaven part de la Unió de Rabassaires de Catalunya. Tenia el seu domicili a Tarragona, on el Front Popular va prendre-li tots els seus béns per considerar-lo facciós.

El xalet expropiat es trobava a la via coneguda “Àngel Guimerà” i estava valorat en 30.000 pessetes. Mesurava 1400 m² i tenia un solar al costat del jardí de 743,96 m². En ell s'esperava l'arribada d'infants refugiats. També va ser col·lectivitzada una finca coneguda com el Cub de Rull de valor 50.000 pessetes.

Al 1921 era president de la Lliga Regionalista de Tarragona i al 1927 president de la Cambra Provincial de Comerç, Indústria i Navegació. Al 1928 era president de l'Associació d'Exportadors de Vins. El seu fill va ser alcalde de Tarragona del 1961 al 1965.

6.3. Les propietats de Gaspana Domingo Aran i el seu espòs Lluís Ballester

Gaspana Domingo Aran era esposa de Lluís Ballester, els quals “eren persones de marcada tendència feixista”. Se'ls hi va confiscar la casa i les terres de la seva propietat.

Fotografia de Gaspana Domingo i el seu marit Lluís Ballester [Col·lecció Marc Dalmau].

La casa confiscada fou propietat dels Servents de Vila-rodona fins al 1835. En el capbreu del Catllar de l'any 1753 ja consta que els servents hi tenien casa i corral a més d'una propietat de 70 jornals L'immoble fou posat a la subhasta pública, l'any 1835, amb motiu de la desamortització dels béns de l'Església i fou comprat per Domènec Serra de Tarragona per 30.001 rals. Lluís Ballester era President del Institut de Sant Isidre de Tarragona i segons el document "practicà tota mena de coaccions per obligar als seus mitgers a votar contra la República. Després del 6 d'octubre efectuaren diferents llançaments de terra dels seus mitgers perquè havien efectuat la partició de fruits. Les terres de la seva propietat també foren preses. Estaven gairebé ermes degut a l'abandonament en que les tenien". Lluís Ballester havia fugit i abandonat les seves propietats "sense dubte per temor al càstig que degut al seu comportament els hi havia estat aplicat".

Sobre la peça de terra ens diu Josep Santesmas: "De la casa de l'Argilaga i d'una peça de terra en tenim notícia l'any 1815 amb una contracta feta per la comunitat dels Servites amb Josep Soler i la seva esposa Teresa, quan els concedeixen una peça de terra part armasot, part vinya molt vella, y part vinya jova que planà son pare, durant la seva vida natural. L'hauran de plantar de vinya espessa amb les oliveres i garrofers corresponents en el termini de sis anys. Hauran de donar la tercera part dels fruits sens lo menor frau ni engany a costas suas los conduiran a la Casa que posseheixent los dits P.P. en lo Poble de la Argilaga. Les fites d'aquesta peça de terra feien límit amb una rabassa morta que posseïa el mateix Josep Soler i amb una altra d'un tal Pere Rull, propietats dels mateixos servites, això a sol ixent; a migdia, amb terres també seves, i a tramontana igualment. Firmen la contracta, el prior Pere Puig i set frares més".³⁷

³⁷ SANTESMASES, J.: *El segle XIX a Vila-rodona*. Valls: Institut d'Estudis Vallencs, 1984, p. 40-41.

6.4. *Les propietats de Concepció Serra Prats i la seva filla Irene Dalmau*

Concepció Serra Prats i la seva filla Irene Dalmau Serra seran considerades “fanàtiques dretistes i considerades com a perilloses pel règim”. Segons el document “utilitzaren tota mena de coaccions prop dels seus treballadors per tal de que votessin contra la República. Després del 6 d’octubre amenaçaren als mitgers a treure’ls de la terra si no els hi tornaven les parts de fruits que els hi pertocaven amb un breu termini d’hores” En representació seva també van fer anar un treballador a l’acta que organitzà Gil Robles a l’Escorial.

A Concepció Serra, vídua de Dalmau, se li va expropiar una casa i un magatzem³⁸ situat a la plaça Prat de la Riba. Va ser valorada en 5.000 pessetes i va ser ocupada per obrers col·lectivitzats. També foren col·lectivitzades dues finques: el Colomé i el Pontarró, de 30.000 i 150.000 pessetes respectivament.

Trobem una notícia al diari *Luz* de Madrid d’un incendi intencionat en un bosc propietat de Concepció Serra: “Comunican de la Secuita que en un bosque término municipal de Renau, propiedad de doña Concepción Serra, se produjo un violento incendio que causó pérdidas por valor de más de 25.000 pesetas. Se cree que el siniestro fue intencionado, pues comenzó en cinco sitios distintos”.³⁹

Fotografia de la plaça on es veu el magatzem de Ca Dalmau de Dalt ocupant part de la mateixa [Col·lecció Associació Cultural l’Argilaga].

³⁸ Antigament al mig de l’actual plaça de l’Església hi havia un edifici que servia de magatzem a la família Dalmau i que es va enderrocar en temps recents.

³⁹ *Luz*, 27-7-1934

6.5. *Les propietats d'Antoni Ginés*

Antoni Giné Pares va ser considerat un feixista perillós pel règim. Al setembre de 1933 Antoni Giné era membre de la Junta Organitzadora de la *Sociedad Patronal de Agricultores de la Secuita*. Fugí a França el 17 de juliol de 1936, havent estat president del Centre de Viticultors de l'Argilaga, entitat de dretes, on "cuidà sempre d'organitzar mitings de dretes i de preparar les eleccions en les quals actuà com apoderat dels partits de dreta". També "coaccionà els seus treballadors per votar a les dretes, utilitzant inclòs l'auto de la seva propietat per portar gent a votar". En el document serà recriminat per haver denunciat a l'Alcaldia de la Secuita i al Jutjat de Tarragona a disset homes d'esquerra del terme després dels fets d'octubre. També assistí a l'acte que organitzà a l'Escorial Gil Robles i li trobaren armes i municions a casa.

Sembla ser que "era comerciant de vins i es valia de la seva situació econòmica per abusar dels pobres pagesos als quals prestava diners i després els obligava a vendre-li vi en les condicions més ruïnoses". Va tornar de França al 1939. Mentrestant la col·lectivitat va utilitzar el seu magatzem del carrer Francesc Macià per guardar oli als cups de vi. Després de França i en tornar de l'exili va reclamar la seva propietat i es va quedar amb tot l'oli. El 17 de març de 1939 es va interrogar al presoner Emili Martí Miquel, veí de l'Argilaga, per saber que havia fet amb el camió marca Diamont i amb els bocois propietat d'Antoni Giné que s'emportà pocs dies abans de l'entrada dels nacionals. Les mercaderies d'Antoni Ginés estaven valorades en 250.000 pessetes. Segons l'informe "*Este individuo transportaba en este camión todos los productos procedentes del robo que cometia la colectividad*".⁴⁰ Al 1939 va ser designat alcalde de l'Argilaga.

Ca Panard [Col·lecció Arxiu Municipal Tarragona. Fons Dr. Lluís Solé].

⁴⁰ Correspondència Ajuntament de la Secuita 1935.

Se li prengué un magatzem al carrer Francesc Macià de 25.000 pessetes de valor i una casa a la plaça Prat de la Riba número 13 de 4.000 pessetes de valor on vivia l'esposa del propietari. També varen ser-li col·lectivitzades dues finques: el Ravellà i la Coma; de 20.000 pessetes de valor.

7. La Junta Municipal Agrària de la Secuita i els problemes amb la Col·lectivitat de l'Argilaga.

El 5 de maig de 1937 es va fixar l'impost sobre els productes de la terra. Els fruits produïts per la Col·lectivitat rebien una bonificació d'un 20%. Tributaven una quinta part menys que els altres⁴¹. El 30 de juny de 1937 seguint el decret de la Conselleria d'Agricultura de la Generalitat es va constituir la Junta Municipal Agrària. Va quedar constituïda de la següent manera:⁴²

Antoni Rocamora Mir	Alcalde President
Joan Brullas Miró	President del Sindicat Agrícola de la Secuita
Pau Ferré Brullas	President del Sindicat Agrícola de l'Argilaga
Lluís Martorell Coll	UGT
Josep Brunet Solé	UGT
Antoni Martí Padró	CNT
Joan Tapies Roig	CNT
Joan Morató Padró	UdR
Candid Solé Coll	UdR

En les actes del 1937 el president del Sindicat Agrícola de la Secuita va presentar un certificat del Servei de Cooperació fent constar que el Sindicat Agrícola de l'Argilaga no hi figurava, per lo que creia que l'esmentat sindicat no estava legalment constituït.⁴³

En Pau Ferré, president del Sindicat Agrícola de l'Argilaga li va respondre que

⁴¹ Llibre Actes Ajuntament Secuita Secuita, 5-5-1937.

⁴² Junta Municipal Agrària. Llibre Actes Ajuntament Secuita, 30-6-1937.

⁴³ Junta Municipal Agrària. Llibre Actes Ajuntament Secuita, 20-7-1937.

estava legalment constituït i que l'omissió es podia deure a un extraviament de la documentació. El conflicte va acabar de la següent manera: "S'acorda per unanimitat que en vista del certificat exhibit pel President del Sindicat Agrícola de l'Argilaga, en el qual es fa constar per la Comissaria de la Generalitat de Catalunya a Tarragona que el 29 de juny de 1936 fou presentada en aquell centre oficial una instància sol·licitant el reconeixement de l'esmentat Sindicat Agrícola i la demás documentació necessària el reconeix com a legalment constituït el susdit Sindicat Agrícola de l'Argilaga, el qual pot per tant continuar funcionar amb tots els drets reconeguts per les lleis".⁴⁴

El 17 d'agost de 1937 es va presentar a l'ajuntament un escrit fet pels ciutadans Roc Mañé Menasanch, Joan Balaña Vidal, Joan Viñals Domenec, Antoni Oliva Roig i Eugeni Rull Martí. En l'esmentat escrit es demanava el retorn d'algunes terres que els hi havien estat preses per la Col·lectivitat d'Argilaga.⁴⁵

El 21 de setembre de 1937⁴⁶ el representant de la CNT va dir que entre els firmants figurava Antoni Oliva Roig. Aquest reclamava que li fossin tornades unes terres que conreava la Col·lectivitat Agrària de l'Argilaga. Però aquestes terres les conreava Antoni Oliva, fill de l'anterior, que pertanyia a la Col·lectivitat Agrària i que per pròpia voluntat havia sortit de la Col·lectivitat perdent doncs tot dret sobre les terres. El representant de la CNT va fer retornar la instància per improcedent. El 21 de setembre de 1937 es van presentar onze actes de confiscació de finques rústiques (5 de l'Argilaga i 6 de la Secuita). S'acordà per unanimitat trametre les actes de confiscació al consell d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya.

El 19 d'octubre de 1937 es presentaren 5 instàncies presentades per Eugeni Rull, Joan Balañá, Joan Viñals, Roc Mañé i Antoni Oliva Roig demanant que els hi tornessin determinades finques. Aquest casos van dividir els partits en dos.⁴⁷

Els representants del PSUC, la UGT, la CNT i el president del Sindicat Agrícola de l'Argilaga opinaven que no els hi tenen que tornar les terres. El president del Sindicat Agrícola de la Secuita, ERC i UR creien que els hi tenien que tornar. Segons l'acta Antoni Martí Padró, representant de la CNT, proposà que les instàncies quedessin sobre la taula fins la següent sessió. El 2 de novembre de 1937 Antoni Martí Padró de la CNT va contrarestar aquestes instàncies de la següent manera.

- a. Eugeni Rull: Es va debatre la seva instància dient que no era pagès sinó flaquer i que tenia més terres de les necessàries que poguessin constituir el mitja de vida normal d'un pagès. Que només una part de la seva propietat

⁴⁴ Junta Municipal Agrària. Llibre Actes Ajuntament Secuita, 10-8-1937.

⁴⁵ Junta Municipal Agrària. Llibre Actes Ajuntament Secuita, 17-8-1937.

⁴⁶ Junta Municipal Agrària. Llibre Actes Ajuntament Secuita, 30-6-1937.

⁴⁷ Junta Municipal Agrària. Llibre Actes Ajuntament Secuita, 19-10-1937.

(una finca que pertanyia a Lluís Ballester) fou confiscada per la Col·lectivitat i que amb la resta de les terres que li quedaven podia exercir de pagès.

- b. Antoni Oliva Roig: la terra que reclama va ser aportada pel seu fill Antoni Oliva Segarra a la Col·lectivitat en el moment de la seva creació. El fill va sortir de la Col·lectivitat i li van ser tornades les terres.
- c. Joan Viñals Domenech:⁴⁸ Treballava les terres de Lluís Ballester i de Josep Maria Domingo. Junt a la seva terra sumava un gran número de jornals. Al crear-se la col·lectivitat li va estar cedida la finca de Josep Maria Domingo per estar lluny de les terres col·lectivitzades. Amb aquesta finca i la de la seva propietat en tenia suficient per tirar endavant. També va reclamar que havia estat desnonat pel propietari per pertànyer a la Unió de Rabassaires. Però el representant de la CNT argumentà que a l'hora de partir els fruits segons la llei de contractes de conreu, va decidir donar-se de baixa de la Unió de Rabassaires per no quedar-se amb la part de l'amo.
- d. Joan Balaña:⁴⁹ No pertanyia al Front Popular i es deia d'ell que tenia suficients terres. Treballava molts jornals mentre que hi havia jornalers que passaven setmanes senceres sense treballar. Segons l'acta, el desnonament que denunciava per part del propietari no era real i encara seguia buscant el propietari per donar-li la seva part. La Col·lectivitat li va respectar un dels dos trossos que posseïa. Va ser exclòs del cens sindical agrícola per no pertànyer al Front Popular.⁵⁰
- e. Roc Mañé Menasanch: Al formar-se la Col·lectivitat passà a formar part d'ella acceptant-ne les normes que foren fixades en una reunió general a la que va assistir. Després d'alguns temps treballant-les manifestà el desig de retirar-se de la col·lectivitat. Però com ja hi havia fet treballs, li fou cedit un altre tros a un quilòmetre de distància i al costat precisament d'una altra finca que ja portava.

Sembla que l'assumpte d'aquestes terres confiscades a l'Argilaga portarà cua i ascendirà al Consell d'Agricultura. El 30 de setembre de 1938⁵¹ el president dona comtes als reunits del tema sobre "*les terres confiscades ilegalment –segons diuen– per la Col·lectivitat Agrícola de aqueix poble*". El ple del Consell d'Agricultura va acordar el següent:

⁴⁸ Era l'avi per part materna de l'autor.

⁴⁹ Era el besavi per part materna de l'autor.

⁵⁰ Junta Municipal Agrària. Llibre Actes Ajuntament Secuita, 26-1-1937.

⁵¹ Junta Municipal Agrària. Llibre Actes Ajuntament Secuita, 30-9-1938.

- a. Que la terra d'Eugeni Rull Martí la segueixi conreant la Col·lectivitat.
- b. Desestimar la instància d'Antoni Oliva per ser el que es discuteix un plet familiar.
- c. Que els hi tornin les terres a Joan Viñals, Joan Balaña i Roc Mañé al final de l'any agrícola actual, però restant subjectes al que disposa el decret de redistribució de terres del dia 14 d'agost de 1937 publicat al Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya.

El vocal de la CNT Antoni Martí Solé demana tres dies per presentar recurs d'apel·lació. Va ser presentat el 3 d'octubre de 1938.⁵²

- a. Joan Balaña Vidal: Portava la terra de 2 propietaris amb 5 parcel·les enclavades dintre de la Col·lectivitat. Va dir a la Junta Agrària que estava conforme amb la terra que li havia estat tocada. Tenia 69 anys d'edat i posseïa com a propietari 11 jornals amb garrofers, vinya i avellaners. De les 5 parcel·les li foren entregades 2 jornals de vinya al costat d'un tros que ja portava separada de la Col·lectivitat.
- b. Joan Viñals Domènech. Era fill polític de l'anterior a qui a causa de l'edat ajudava. També li van ser assignades terres per poder treballar en el lloc on tenia la terra el seu sogre. Se li concediren 9 jornals de terra que junt als del seu sogre sumaven 29 jornals de terra. S'argumentà dient que de cap manera podien ser treballades entre ell i el seu sogre "al estil del bon pagès".
- c. Roc Mañé Menasanch: L'acte deia que havia ingressat voluntàriament a la Col·lectivitat des del primer moment i en formà part 3 o 4 mesos. No va estar d'acord amb entregar tots els fruits de la collita del 1935. La Junta Municipal Agrària, la CNT, el PSUC i UGT van dir-li que al ser un acord general tenia que entregar-los. Roc Mañé demanà sortir de la Col·lectivitat. Era l'únic cas entre 30 famílies. Al final de l'any agrícola li fou entregada terra suficient per poder treballar. Se li entregaren 18 jornals de terra plantada de garrofers i vinya a un dels extrems de la Col·lectivitat per no perjudicar a la mateixa. Es va treballar fins a la recollida dels fruits però segons algunes denúncies presentades no era treballada de la forma acostumada. Al presentar-se davant la Junta va contestar que no li interessava treballar-la ni recollir els fruits sinó que volia la terra que aportà inicialment de 28 jornals en 5 parcel·les. S'argumentà en contra dient que la terra estava al centre de la Col·lectivitat i de ser-li retornada s'estendria al radi

⁵² Junta Municipal Agrària. Llibre Actes Ajuntament Secuita, 3-10-1938. Aquesta entrada és l'última de la Junta Municipal Agrària. Tres mesos i 12 dies més tard entrarien els nacionals a la Secuita, el 15 de gener.

de 3 km i tindria que passar per camins veïnals i podria ocasionar discussions entre els companys. Segons l'acta "la sortida de la mateixa la va motivar un esperit de egoisme i de poc companerisme amb la gent que unanimitat foren entregats tots els fruits del any 1935 per tots els col·lectivistes que de no avero fet així qui no existiria la Col·lectivitat per que no hagueren pogut atendra las necesitas de la mateixa i posant les terres en condicions que des de molt temps els propietaris no feien res me que esplotarles".

8. Les propietats dels terratinents expropiats al 1936

Creiem que la terra i la seva propietat sempre han estat una constata font de conflictes. On hi ha terra hi ha guerra. Per aquest motiu creiem interessant estudiar les propietats dels terratinents que van ser col·lectivitzades al 1936.⁵³ Al 1936 la Delegació de l'Institut Geogràfic i Cadastral a Tarragona va realitzar 26 plànols parcel·lars topogràfics del Cadastre de rústica del terme de la Secuita.⁵⁴ Els mapes coincideixen amb els números de parcel·les de les finques aportades en el Catastro de la Riqueza Rústica de la Secuita del 1953".⁵⁵ En la major part dels casos es poden seguir els propietaris confiscats al 1936 sobre el cadastre del 1953 però òbviament hi ha un desfàs temporal important que fa que es tinguin que analitzar els resultats amb cura. El mapa sobre el que em treballat l'hem tret del ICC i va ser fet per la Mancomunitat de Catalunya al 1922. Hi hem pogut treballar bé ja que els límits (camins, carreteres, límits de parcel·les) coincideixen amb els topogràfics del 1936.

Aquests són els resultats que hem extret de l'estudi d'aquests dos documents sobre els propietaris expropiats al 1936.

- Josep Maria Domingo Coll: Tenia propietats a la Hisenda de Baix, al Ravellà i al Mas de Domingo. Al Mas de Domingo hi havia un mas i dues basses.

⁵³ Segons les relacions enviades pels ajuntaments al Comitè d'Apropiacions del Departament de Justícia de la Generalitat

⁵⁴ Pels interessats en intentar resseguir les finques confiscades, es poden trobar a l'Arxiu Històric de Tarragona amb el codi AHT330-62-N-100. Aquest és l'índex dels mapes. 1. Hostal del Pi, les Gunyoles i Mauselles. 2. Aubareda. 3. Mas del Puntarrot i la Beneta. 4. Mas de Molins i la Serra. 5. Mas Puntarrot i Mas Domingo. 6. Mas Panart. 7. El Ravellà. 8. L'Argilaga i l'Hisenda de Baix. 9. Mas Llasó. 10. Tros de Beltran i Terra Roja. 11. Mas Pujole, Mas Estil·les, Mas Garcia i Pou Vell. 12. Mas Pujole. 13. Mas de la Gorra i Mas de Martí. 14. Mas de Gibert i Mas de Martí. 15. Mas de Gibert, Mas de Martí i Mas de la Gorra. 16. Mas de Gibert, Mas de Manent i Mas de Arenet. 17. Mas de Chalet, Mas de Arenet i Pou Vell. 18. La Coma, Mas Mercadé i Mas Estudiant. 19. Guixerias i Terra. 20. Mas de la Tallada. 21. Mas Puntarrot i la Berreta. 22. Mas Trifon i els Masos. 23. Els Masos, Mas Llasó i Pou del Notari. 24. Mas de la Tallada i la Barquera. 25. Los Torrents i Camí de Porta. 26. Mas Mercadé i los Torrents.

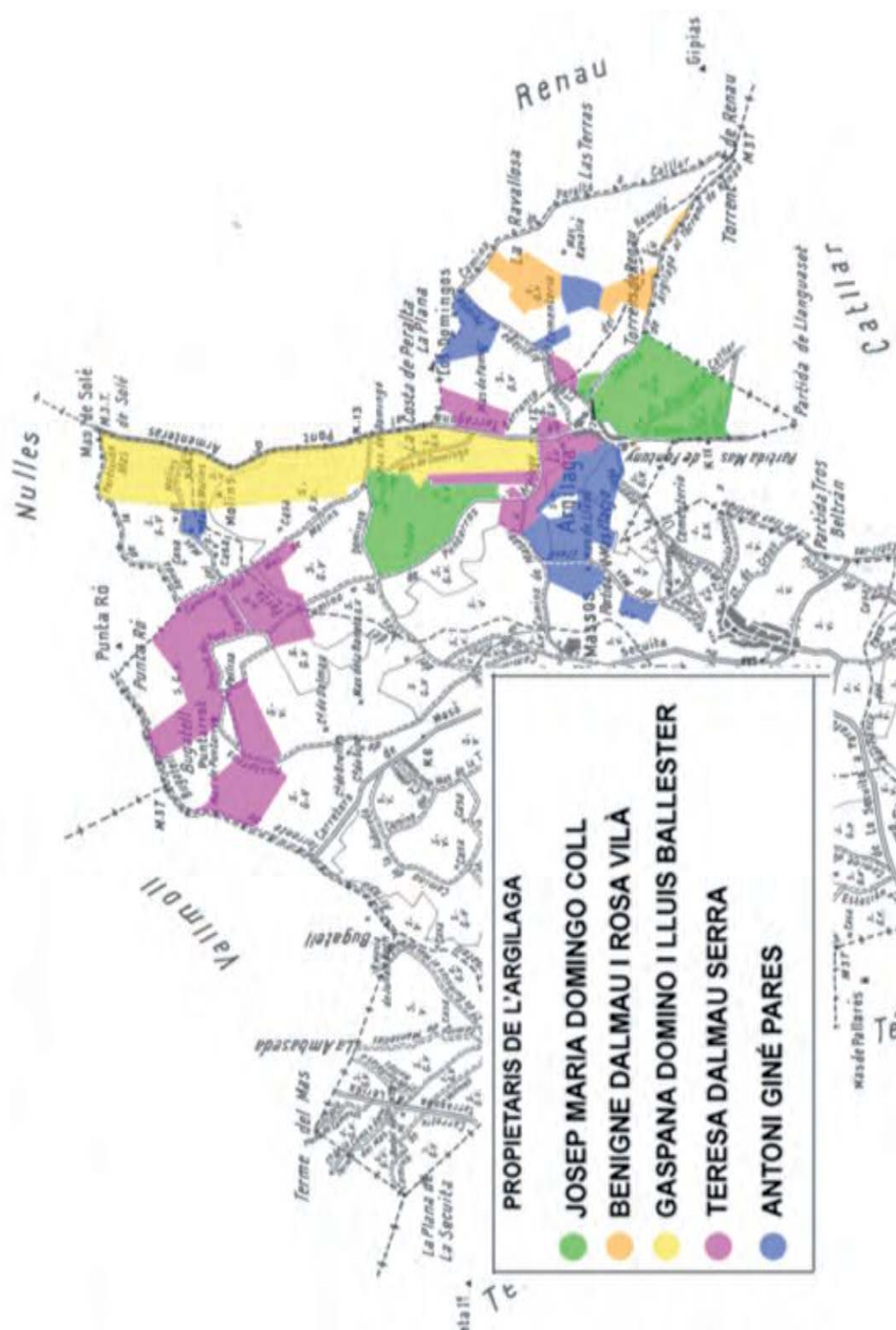
⁵⁵ També es conserva a l'Arxiu Històric de Tarragona. Gerencia Territorial del Cadastre de Rústica. La Secuita (146). Caixa 200.

- Benigne Dalmau Fortuny: Les propietats estaven en nom de la seva esposa Rosa Milà. No tenia moltes propietats però es concentraven a la zona del Ravellà (hi tenien una casa, una bassa, un cocó⁵⁶, una cisterna i una pica). Al costat de la seva casa anomenada el Xalet hi havia una part erma i un camí de la seva propietat.
- Gaspana Domingo i Lluís Ballester: Entre el 1936 i el 1953 aquests propietaris es vengueren les terres, donant lloc a una fragmentació de la propietat molt difícil de seguir. Segons J. Dalmau les propietats de Gaspana Domingo i Lluís Ballester s'estenien des de la sortida del poble de l'Argilaga fins al Mas de Solé a la divisòria amb Nulles. Totes elles a l'esquerra de la carretera dins del terme de la Secuita. Englobava l'Airota, la Parada Gran i el Camp. Entre els propietaris que adquiriren finques de Gaspana Domingo hi trobem Balaña, Bové, García o Menasanch. Al 1953 Gaspana Domingo Aran només surt com a propietària d'un hort situat al costat de la carretera entre l'Argilaga i el Mas de Domingo. Hi havia un pou i un rentador.
- Concepció Serra i Irene Dalmau. Al 1953 van passar a Teresa Dalmau Serra. Tenien moltes propietats al Pontarró. Hi trobem una era, un mas, un corral, un cocó, una cova, tres basses i un pou. També tenien propietats disperses al Ravellà (el conegut Bosc del Cementiri), al Mas de Domingo, al Mas de Panard, al Mas de Molins (hi havia un pou, un motor, una cabana i un transformador) i al costat del camí que anava de l'Argilaga als Masos de la Secuita. A l'est del poble de l'Argilaga hi tenien una bassa, una era, un pou i una casa.
- Antoni Ginés: Concentrava una gran quantitat de propietats. Al Mas de Panard hi havia una casa, una era, dos basses i dos pous. També tenien propietats a l'Argilaga, al Ravellà (on hi havia una barraca, un pou i un cocó), al Mas Llaxó (on havia una era, una cisterna, un pou i una pica) i al Mas de Molins (casa, cisterna i pou).

D'aquest estudi hem extret els següents resultats:

- a. Hi ha una tendència a la concentració de propietat a la zona d'explotació d'un mas (el cas del Mas del Pontarró, el Mas de Domingo o el Mas de Panard). Paradoxalment quan ens acostem a l'Argilaga la propietat es fragmenta entre més propietaris. En aquelles terres que estaven més allunyades hi havia una petita casa o un maset amb una bassa, un pou o un cocó. A vegades també hi havia una era. Si conreaven avellanes, garrofes, vinya, fruiters i cereals.

⁵⁶ Clot natural en una penya, en una llosa, etc. on la pluja, l'aigua del mar, d'un riu, etc., forma un petit bassal (IEC)

Mapa del terme de la Secuita amb les finques rústiques expropiades als propietaris de l'Argilaga [Mapa ICC. Muntatge. Marc Dalmau].

- b. Una part de les finques dels hisendats espoliats van ser utilitzades per crear la col·lectivitat agrària. Segons Piqué 1998 la Col·lectivitat de l'Argilaga va expropiar 200 hectàrees i 28 àrees que equivaldrien a 2,05 km² de finques rústiques. Ho podem comparar amb 205 camps de futbol o a 34 vegades la superfície actual del poble. Cada un dels propietaris devia concentrar en les seves mans de mitjana entre 0,5 i 0,6 km². Entre tots els propietaris expropiats de l'Argilaga devien reunir entre 2,50 i 3,00 km² de partides de terra. Per tant, la Col·lectivitat els hi va prendre pràcticament la totalitat de les terres que tenien. Sabem gràcies a la Junta Agrària que la col·lectivitat de l'Argilaga era formada per 30 famílies. Per tant cada família devia treballar 0,06 km² de terra (6,5 hectàrees).⁵⁷
- c. En tot el terme de la Secuita s'expropiaren 4,85 km² de terres. La superfície total del terme és de 18 km². Per tant les partides de terra que van prendre als hisendats de dreta devia representar aproximadament el 27% del total de la superfície del terme de la Secuita.

Mas de la Mina o Mas de Domingo [Fotografia: Marc Dalmau].

9. Conclusions

Amb el cop d'estat del 19 de juliol de 1936 tot l'impuls generat als primers anys de la República es va concretar en una revolta on es barrejaven pugnes polítiques, venjances personals, reivindicacions socials, lluites de classes i un fort anticlericalisme.

⁵⁷ Hem de tenir present que en aquest treball no hem donat dades sobre les terres aportades per les diferents famílies de forma voluntària. Per tant, als jornals de terra confiscats caldria sumar els aportats per cada família.

Aquesta lluita va ser esperonada pels diferents sindicats. Un comitè local es va fer l'amo de la situació. En algunes ocasions aquests membres van tenir a veure amb la revolta iconoclasta sobre els béns de l'Església. Tenim notícies de la presència d'habitants de l'Argilaga a Renau i potser al Mas de Brulles. No obstant, podem considerar que a l'Argilaga i a la Secuita l'activitat del comitè va ser moderada i es va concretar en confiscar terres, cases, collites, eines i vehicles.

En aquest context de tensió social es va intentar crear una Col·lectivitat a l'Argilaga i una a la Secuita amb les terres confiscades als terratinents de dretes i les aportades per les diferents famílies. El Sindicat de la CNT-AIT a l'Argilaga i el Sindicat de la UGT a la Secuita, van ser els encarregats de dur a terme la col·lectivització.

La utopia col·lectivitzadora pretenia establir un sistema en que no hi hagués diferenciació social, en el que es treballés en el benefici comú de la col·lectivitat i no en el benefici personal. Però els dirigents retenien en les seves mans les propietats confiscades. Anaven armats i a vegades utilitzaven la força i la coacció. Consideraven enemic tot aquell que s'oposava a la seva reforma. S'imposà un règim de treball col·lectiu i es requisaren animals i eines. També s'apropriaren de magatzems, patis i partides de terra.

Devia ser una "col·lectivitat de subsistència" molt allunyada de la utopia comunista. Formada bàsicament per pagesos que treien els recursos necessaris per sobreviure a través d'una agricultura poc productiva. A més a més la Col·lectivitat va plantejar seriosos problemes en la convivència normal de la població. Hi havia membres que els hi havien confiscat terres de grans terratinents que feia anys que treballaven, mentre que els membres que volien sortir-ne tenien molt difícil que els hi retornessin les mateixes possessions. Això generà un conflicte burocràtic que va quedar reflectit a les actes de la Junta Agrària.

Segell de la Col·lectivitat Agrària de la CNT-AIT de l'Argilaga. 1936

També creiem que la Col·lectivitat no va acabar de funcionar a causa del clima bèl·lic. Entre el 1936 i el 1939 hi havia escassetat d'aliments i por als bombardejos i al reclutament de milicians per anar a lluitar al front. Cada cop arribaven més refugiats que fugien de la zona dominada per l'exèrcit nacional.

La II República va quedar tocada de mort amb el cop d'estat del 1936 i la conseqüent insurrecció revolucionària. Amb l'entrada dels nacionals el 15 de gener de

1939, els col·lectivistes van intentar fugir emportant-se el que van poder. Les propietats confiscades van tornar als seus antics amos que tornaren a ocupar llocs importants en la jerarquia del poble. Si ho mirem amb perspectiva universal, la guerra del 1936 al 1939 va ser un petit parèntesi revolucionari entre la república més repressiva i el Franquisme. I la Col·lectivitat una utopia comunista en mig de la guerra.

APÈNDIX A.

Notes sobre la nomenclatura de carrers i enumeració de cases durant la II República i durant el Franquisme

L'enumeració dels carrers a l'Argilaga no era la mateixa en el període estudiat que en l'actual. En els carrers queden algunes referències a números antics⁵⁸. Gràcies a aquesta informació i les que ens proporcionen els diferents padrons fets a la població podem anar resseguint la nomenclatura dels diferents carrers.

Del període republicà tenim l'acta oficial de l'Ajuntament de canvi del nom dels carrers.⁵⁹

Durant la II República a l'Argilaga trobem el carrer Àngel Guimerà a l'actual carretera de Tarragona (antic carrer de la carretera) i la plaça Enric Prat de la Riba a la plaça de l'Església o plaça Major. També existia el carrer Francesc Macià a l'actual carrer Sant Roc (antic carrer de Peralta). Hi havia la plaça Galan i Garcia Hernández a l'actual plaça de Ca Domingo que anteriorment no tenia nom. El carrer Jacint Verdaguer era l'actual carrer Nou, el carrer Pi i Maragall era el carrer Sant Pau (anomenat anteriorment carrer del Sindicat). El carrer Salmerón era l'actual carrer de Catalunya (anomenat anteriorment carrer de Nulles). La documentació també parla d'un carrer sense nom.

Amb l'alçament nacional al 1936 i la posterior victòria franquista, molts ajuntaments del principat de Catalunya van tenir que traduir les plaques dels carrers a la llengua vehicular del nou règim i, en alguns casos, adaptar elements de la simbologia franquista en la nomenclatura de carrers i places d'ús públic. A l'Argilaga la simbologia franquista hi va ser força present. Ens trobem amb l'*avenida Brigadas de Navarra* a l'actual Carrer Catalunya, l'*avenida 15 de enero* a l'actual carretera de Tarragona en

⁵⁸ Al carrer nou de l'Argilaga queden algunes referències antigues de l'enumeració de la II República. Trobem el número 21 a l'actual número 8 i el número 25 a l'actual número 4. També trobem el carrer número 6 a l'actual número 12. El número 9 està en una casa sense número en l'actualitat. D'aquí podem anar resseguint l'enumeració de tot el carrer en el període de la II República. L'enumeració actual és ascendent de la plaça de l'Església cap a la carretera de Tarragona. Mentre que l'enumeració de la II República era ascendent de la carretera de Tarragona cap a la plaça de l'Església. Al carrer de Catalunya de l'Argilaga trobem el número 58 a l'actual número 2 i el número 52 a l'actual número 12.

⁵⁹ Llibre Actes Ajuntament Secuita, 30-4-1931.

record a la caiguda de Tarragona en mans franquistes, la *plaza del Generalísimo* a l'actual plaça de l'Església o la *plaza de José Antonio* en record al fundador de la falange. També trobem la calle Calvo Sotelo. A més a més molts noms de carrer es van traduir i durant la dictadura ens trobem amb la *calle San Pablo*, la *calle San Roque*, la *calle Nueva* o la *plaza Santo Domingo*.

Mapa actual de l'Argilaga amb la nomenclatura dels carrers de la II República i situació de les cases confiscades al 1936 [Font Cortiella 1982. Muntatge Marc Dalmau].

Bibliografia

- CORTIELLA, Francesc: *Guia de la Secuita (El Tarragonès): La Secuita, l'Argilaga, Vistabella i les Gunyoles*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 1982
- DALMAU, Marc 1999: "Entrevista a Paco Masgoret de Ca Contijoch" a *Revista Quatre*, 0 (1999).
- DALMAU, Marc 2013: "Història de la granja cistercenca de la Tallada, priorat de Santes Creus". *Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus*. Número 25. 74-118.
- DUCH, Montserrat 1994: *República, reforma i crisi. El Camp de Tarragona (1931-1936)*. El Mèdol.
- GUITART, M. 2011: *El cop d'Estat del 18 de juliol del 1936*. Cossetània Edicions. Col·lecció el Tinter. 121.
- MANENT, Albert 2006: "La Secuita" a *La guerra civil i la repressió del 1932 a 62 pobles del Camp de Tarragona*; Col·lecció el Tinter - 64. Cossetània Edicions. Valls. 204-208.
- PARRAL, Jordi 2006: "L'experiència republicana a la Secuita: 1931-1936" a *La II República al Camp de Tarragona*. Publicacions del Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona. 239-260
- PIQUÉ, Jordi 1998: *La crisi de la reraguarda: revolució i guerra civil a Tarragona (1936-1939)*. Diputació de Tarragona. Tarragona.
- PIQUÉ, Jordi 2010: "Els darres sis mesos de guerra a Tarragona i comarca" a *La guerra civil a la comarca del Tarragonès*. Arola editors. Quaderns del Tarragonès. Tarragona. 65-94.
- ROIG, Josep Maria: "Segona República i guerra civil" a *Història de la Catalunya Contemporània*. Pòrtic. Biblioteca Universitària. 279-307.
- SANCHEZ, Josep; PIQUÉ, Jordi 2006: *La segona República al Camp de Tarragona*. Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona, 2006.
- SANTESMASES, J. 1984: *El segle XIX a Vila-Rodona*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls.
- SOLÉ, Josep Maria 1983: *Catalunya sota el franquisme. La repressió franquista a Catalunya, 1938 - 1953*. pàgines 395 - 397
- TURRÓ, Antoni 1982: *El paper moneda català i altres signes monetaris: emissions de la guerra 1936-1939*. Catàleg general històric-descriptiu. L'Avenç.